

DOI 10.31909/26168812.2019-(45)-1

УДК 373.2:7.071.5(477.74)

Наталя БАШЛИ*

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МИСТЕЦТВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПЕРШООСНОВ БАГАТОКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ БЕССАРАБСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ)

Стаття присвячена питанням використання засобів мистецтва для формування основ багатокультурної освіти старших дошкільників. Аналізуються поняття етнічного та естетичного виховання дітей дошкільного віку, доводиться їх важливість для патріотичного виховання майбутнього громадянина держави. Особлива увага приділена аналізу методики використання творів бессарабських художників для активізації певних аспектів етнічного виховання, що є однією з ключових засад багатокультурної освіти.

Ключові слова: мистецтво, старші дошкільники, багатокультурність, етнокультурне виховання.

Постановка проблеми. У науковців (А. Богуш, І. Княжева, К. Крутій) не викликає заперечень (той факт, твердження), що дошкільний вік є доленосним з точки зору виховання у дитини особистісних новоутворень; у дошкільному віці закладаються основи потреб і смаків, проявляються здібності та захоплення, формуються підвалини емоційного інтелекту майбутнього громадянина. Для формування першооснов багатокультурної освіти старших дошкільників необхідне педагогічно вмотивоване виховання та навчання, що дозволить дітям зрозуміти свої та чужі емоції, сприятиме поетапному опануванню мовою мистецтва, оволодінню засобами творчого самовираження через художньо-творчу діяльність. Залучення дітей до різноманітних видів художньої творчості дасть змогу розширити їх діапазон естетичного пізнання світу та спробувати свої сили у найбільш привабливих для себе сферах.

Вітчизняні психологи й педагоги, розглядаючи питання впливу мистецтва на естетичний розвиток дітей, переважно значення надають саме емоційно-художньому пізнанню світу та розглядають естетичне сприйняття «як емоційне пізнання світу, що починається з відчуттів, а вже надалі спирається на розумову діяльність»¹. До того ж, виклики сучасного багатонаціонального суспільства знаходять чітке відображення в ідеях та практиці полікультурної освіти, що покликана готувати майбутнього громадянина до життя й діяльності в сучасних умовах. Тому реалізація принципів багатокультурної або полікультурної освіти на сьогодні є одним з пріоритетних завдань, підтвердженням чого є ряд документів, які регламентують державну політику в галузі освіти України: Закон «Про освіту» (2017), Закон України «Про ратифікацію Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин» (2003), Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. (2002), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2000), комюніке ЮНЕСКО «Сприяння якості освіти» (Париж, 1998) тощо. Важко не погодитися з позицією дослідників про те, що «становлення нової освітньої парадигми в українському соціумі відбувається в умовах глобалізації, зростання впливу етнокультурного чинника, переходу до інформаційного суспільства.

Складною і нерозв'язаною залишається проблема збереження і розвитку духовних пріоритетів, формування особистості в межах системи освіти, яка створює передумови для

*Башли Н. – аспірантка кафедри загальної педагогіки, дошкільної, початкової та спеціальної освіти, Ізмаїльський державний гуманітарний університет; e-mail: n69545@ukr.net

¹Ваганова Н.А. (2010). *Розвиток естетичного художнього сприймання в дошкільному віці*. Актуальні проблеми психології.. Т.12. Психологія творчості. Вип. 15. Частина 1. С. 69.

модернізації педагогічної освіти, пошуків ефективних шляхів набуття індивідом особистісних та соціальних якостей на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії»². Залучення дитини до світу людських цінностей забезпечує природність процесу формування толерантності, усвідомлення дитиною своєї приналежності до світових культурних цінностей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальні питання полікультурної освіти та виховання розглядаються в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Окремі питання виховання й освіти в багатокультурному та багатоетнічному соціумі посідають чільне місце в наукових доробках В. Андрущенко, Ю. Лотмана, З. Малькової, Л. Гончаренко, Ю. Яценко, Є. Кобилянської, Н. Воскресенської, Ю. Жукова тощо. Проблемам педагогічних аспектів українського народознавства у вихованні громадянина присвятили свої дослідження А. Богуш, Г. Григоренко, П. Ігнатенко, В. Інжестойкова, В. Поплужний та інші. Особливості етнокультури та етнокультурного виховання підростаючого покоління стали об'єктом наукових розвідок В. Агеєва, Є. Богданова, В. Присакар, О. Гуренко. Останнім часом особливої уваги набуває розгляд питань полікультурності на рівні регіональних освітніх соціумів. Дослідниця С.Б. Черепанова, обґрунтовуючи доцільність та необхідність формування багатокультурної свідомості з самого раннього віку, пропонує використання засобів світового фольклору³. Досвід формування міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку в США аналізує К. Романюк⁴. Питанням підготовки майбутніх вихователів дошкільнят до формування етичних основ особистості вихованців приділено в науковому доробку О. Добош⁵. Проблеми ознайомлення дітей дошкільного віку з національними культурами знайшли відбиток у науковому доробку Є. Бабунова, М. Богомоллова, Є. Вертякова, К. Сулова. Роль формування полікультурної компетентності у професійній підготовці майбутніх учителів загальноосвітньої школи, соціальних педагогів, фахівців у галузі дошкільної освіти та бібліотечної справи, принципи розвитку неперервної освіти в умовах полікультурного глобалізованого світу досліджували В. Асаєва, В. Бех, Є. Войцеховська, О. Гуренко, І. Княжева, В. Кузьменко, О. Муляр, Л. Нагорна, Н. Романенко, І. Синиця, Н. Якса.

Мета статті полягає в розкритті важливості використання засобів мистецтва для полікультурного виховання та формування етнічної толерантності дітей дошкільного віку на прикладах творів художників українського Придунав'я (Південної Бессарабії).

Виклад основного матеріалу. «Все прекрасне, що існує в навколишньому світі і створене людиною для інших людей, повинно доторкнутися до серця дитини і облагородити його», – стверджував В. Сухомлинський. Як відомо, на першому рівні дитина 3-4 років емоційно радіє зображенню знайомих предметів, але ще не образу. Отож, мотив оцінки носить предметний або життєвий характер (вибрав листівку, бо «вдома такої немає», «тому що тут яблуко, можна поласувати», «тому що море, де купався влітку»).

На другому рівні дитина до 5 років починає не лише бачити, а й усвідомлювати елементарні естетичні якості у творі, які роблять картину для нього привабливою. Діти можуть оцінювати в картині як гарне колір, колірні поєднання зображених предметів і явищ, іноді – форму і композиційні прийоми.

² Бахов І.С. (2017). *Тенденції розвитку полікультурної освіти у професійній підготовці фахівців Канади і США (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)*. Автореферат дис. на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. К. С.1.

³ Черепанова С.Б. (2015). *Полікультурне виховання як процес формування толерантності засобами світового фольклору у дітей дошкільного віку*. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. Вип. 67. С. 217-220.

⁴ Романюк К. (2012). *Досвід формування міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку в США*. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки. № 7. С. 225-234.

⁵ Добош О.М. (2012). *Підготовка майбутніх вихователів дошкільня до формування етичних основ особистості вихованців*. Педагогічний дискурс: зб. наук. пр.. Вип. 13. С. 84-86.

На третьому, вищому, рівні діти 6-7 років піднімаються до здатності сприймати більше, ніж закладено в зовнішніх ознаках зображуваного явища. Дитина вловлює внутрішню характеристику художнього образу. Саме тому роботу по формування багатокультурної (в тому числі етнічної, конфесійної) толерантності, бережному ставленню та поваги до рідного краю, традицій і мови потрібно проводити у дошкільному віці. Ця робота має буди інтегрованою за змістом, охоплювати різнопланові відомості з краєзнавства, пов'язані з історією, культурою, звичаями, мистецтвом і побутом народів, що мешкають в регіоні.

Краса нерозривна з добротою, вона облагороджує життя, надихає людину на добрі справи, вона пов'язана з душею людини, її працею, поведінкою, мовою, зовнішністю.. Введення дитини в світ краси і гармонії є важливим завданням багатокультурного виховання. Творча душа людства, в тому числі й українського народу, витворила справжні шедеври виховання у дитини почуття прекрасного: від маминої колискової пісні до складних видів мистецтва, якими може оволодіти людина протягом життя, якщо їх основа закладена у дошкільному дитинстві.

Сучасні дослідники розглядають полікультурне (багатокультурне) виховання як психолого-педагогічний процес, який передбачає облік культурних і виховних інтересів різних національних та етнічних меншин і передбачає:

- адаптацію людини до різних цінностей в ситуації існування безлічі різномірних культур;

- взаємодію між людьми різних традицій;

- орієнтацію на діалог культур;

- відмову від культурно-освітньої монополії щодо інших націй і народів;

- шанобливе сприйняття розмаїття та культурної самобутності людських етносів⁶.

Дотримання означених вище положень є невід'ємною частиною формування у старших дошкільників толерантності. Ґрунтуючись на принципах природовідповідності, систематичності, послідовності і культуровідповідності можна уявити процес інтеграції особистості в культуру за наступними етапами: по-перше, це вивчення, розвиток і популяризація культури свого народу; по-друге, інтеріоризація (засвоєння) культури; по-третє, порівняння своєї культури з культурою інших народів; по-четверте, розвиток культури міжнародного спілкування; по-п'яте, інтеграція у світову та національну культуру⁷.

У закладах дошкільного виховання дітей найчастіше прилучають до таких видів художньої діяльності, як-от:

- зображувальна діяльність (сприймання творів образотворчого мистецтва, малювання, виготовлення аплікацій, ліплення тощо);

- художньо-мовленнєва діяльність (слухання та переказ казок, легенд, розповідей, читання віршів тощо);

- музична діяльність (сприйняття музики, співи, хороводи, гра на музичних інструментах тощо);

- театралізована діяльність (постанови, участь в сценках, святкових заходах тощо).

Непідробне зацікавлення до такої діяльності з боку дошкільників, намагання пізнати й опанувати таємниці творчості – є першими сигналами формування початків творчої особистості. Творчі здібності дітей у художній діяльності формуються на тлі загального розвитку і завдяки спеціальному навчанню. При цьому важливо пам'ятати, що художні можливості дітей диференційовані, а про результати їхнього навчання свідчить не лише те, наскільки вміло вони малюють, співають, читають вірші, а й глибина і сила інтересу,

⁶ Фатма Каразоглю (Геділ). (2016) *Полікультурне виховання дошкільників в умовах сучасного освітнього простору*. Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. № 2(53). С. 84.

⁷ Там само, с. 85.

ставлення до якості виконання завдання, прагнення і намагання вдосконалити навички художньої діяльності. Поліпшенню змісту багатокультурного виховання сприяють створення у дошкільних закладах розвивально виховного середовища, модернізація засобів і методів роботи з дітьми, спрямованої на розвиток їхнього творчого ставлення до естетичного освоєння дійсності, відображення його у власній творчій діяльності.

Сучасні практики підтверджують висновки науковців (В. Заслуженюк, В. Присакар) відносно того, що у своїх творчих пошуках і відкриттях людина спирається на такі поняття, як прекрасне – довершене за формою і змістом; потворне – антипод прекрасного (виродливе, нище, огидне); досконале – довершене, витончене, сповнене позитивних якостей; гармонія – досконале поєднання всіх елементів; міра – співвідношення кількісних і якісних ознак предмета; цінність – значущість, якої люди надають речам і явищам і яка є основою ставлення до них. Усі ці феномени тісно пов'язані з моральністю, оскільки прекрасним, досконалим, гармонійним є те, що характеризує красу людини, її працю та результати цієї праці, взаємини інших людей. Саме у цих своїх виявах прекрасне становить цінність для людини⁸.

Саморефлексія досвіду перекоонує: до загальних умов багатокультурного виховання належать: відповідно організоване середовище, в якому росте і виховується дитина; використання в оформленні приміщення дошкільного закладу творів мистецтва (репродукцій картин, естампів, скульптур та ін.); залучення дітей до художньої діяльності; врахування інтересів, нахилів дошкільників. Одним з напрямків багатокультурного виховання є естетичне. Основою процесу естетичного виховання старших дошкільників є спільна діяльність педагога і дитини, спрямована на розвиток у неї здібностей до сприймання прекрасного, мистецьких цінностей і продуктивної діяльності.

Предметна сфера естетики як науки (природа естетичного, художнього таланту, художньої творчості особистості) окреслює мету, завдання, зміст естетичного виховання особистості, критерії оцінки її естетичного розвитку. Будучи спрямованим на формування творчої особистості, здатної адекватно сприймати прекрасне і потворне, наділеної чуттям міри у творенні художніх цінностей, естетичне виховання передбачає розвиток почуттєвої сфери особистості, з якою тісно пов'язаний її моральний світ. Квінтесенцією (сутністю) його є естетичний розвиток людини. Таким чином, як стверджують науковці (зокрема, Л. Шульга) естетичний розвиток особистості – процес становлення і вдосконалення естетичної свідомості та естетичної діяльності особистості. Естетичний розвиток має на меті формування естетичної культури особистості – своєрідного сплаву особистісних якостей, які обумовлюють критерії її оцінювання прекрасного і потворного, вияв чуття міри у власної творчості⁹.

Слід підкреслити, що дитина старшого дошкільного віку глибше сприймає твори мистецтва, у неї може розвинути музичний слух або поетичний хист, вона виявляє здатність помічати й емоційно відгукуватися на виразально-зображувальні засоби творів мистецтва, пояснювати особливості, оцінює ставитися до музичних, літературних, малярських творів. Важливе значення в естетичному розвитку старших дошкільників має розвиток уяви, яка забезпечує формування естетичних переживань і творчої діяльності дитини. На перших порах уява поширюється на зовнішні дії з предметами, створює образ не до його втілення, а в процесі діяльності. Згодом формуються форми розумової творчої активності: діти створюють образ у своїй уяві перед втіленням його у малюнку чи грі.

Формування естетичного переживання охоплює розвинені емоції, роботу мислення та уяви, потребу в естетичній діяльності¹⁰. Важливим напрямом естетичного виховання дітей дошкільного віку є художнє виховання завданнями якого є:

- систематичний розвиток естетичного сприймання, почуттів і уявлень дітей;

⁸ Шульга Л. М. *Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання*. К., 1995.

⁹ Богуш А. М., Лисенко Н. В. *Українське народознавство в дошкільному закладі*. К., 2002.

¹⁰ Ваганова Н.А. *Розвиток естетичного художнього сприймання в дошкільному віці*. Актуальні проблеми психології. 2010. Т.12. Психологія творчості. Вип. 15. Частина 1. С. 71

- прилучення дітей до діяльності у сфері мистецтва;
- прагнення вносити елементи прекрасного в побут, природу, власну діяльність;
- розвиток художньо-творчих здібностей у різних видах діяльності.

Одним із засобів багатокультурного виховання є відібрані та спеціально організовані для виховання дітей предмети та явища. Поряд з гармонійним облаштуванням побуту, знайомством з природними явищами та спеціальним навчанням, знайомство дошкільників з творами мистецтва є одним з важливих елементів виховання багатогранної особистості.

Твори мистецтва (їх репродукції) можуть бути використані в оформленні побуту, під час навчання чи самостійної творчої діяльності дитини. У відповідності до поставлених завдань вихователь підбирає твори або побутового або казкового живопису, графіки, малі форми скульптури, твори декоративно-ужиткового мистецтва. При відборі репродукції для дітей дошкільного віку потрібно, щоб картини були не багатопланові, прості за композицією, яскраві, без зайвих дрібних деталей, що забезпечить доступність дитячого сприймання. Знайомлячи дітей з живописом, – зазначає Н. Ваганова, – їм розкривають засоби передачі змісту картини, привертають їх увагу до композиції, емоційного стану, вираженого художником у певній колірній гаммі¹¹. В якості однієї з форм багатокультурного виховання бажано використовувати екскурсії до картинної галереї або музею художньої творчості. Для розвитку самостійної художньої діяльності в групі створюють спеціальні зони з необхідним обладнанням. Педагог при цьому дбає про урізноманітнення діяльності дітей, поєднання різних видів художньої діяльності: зображувальної, художньо-мовленнєвої, театральної-ігрової, музичної.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні – компетентність дошкільників у напрямі «Людство» – визначається як комплекс уявлень про державу, народи, нації, суспільство, людство як узагальнені категорії; знання про те, що світ населяють різні народи, вони мають особливості зовнішнього вигляду, типові види занять, особливості побуту, пов'язані з умовами проживання, різняться за кольором шкіри, волосся, розрізом очей, зростом, статуєю, зовнішністю, звичаями тощо, люди у різних країнах розмовляють різними мовами¹².

Сьогодні особливо актуальною є проблема виховання патріотичних почуттів. Під патріотизмом ми розуміємо особливе, тобто безумовне і високосмислове почуття-цінність, яке характеризує позитивне ставлення особистості до народу, батьківщини, держави та до самої себе (за І. Бехом). Виходячи з даного визначення, важливо підкреслити, що патріотизм – це почуття-цінність. Оскільки саме мистецтво допомагає розвивати почуття, впливаючи на емоційну сферу учнів, то можемо приєднатися до висновку дослідників про провідну роль мистецтва в процесі національно-патріотичного виховання¹³.

Особливої актуальності означена проблема набуває у поліетнічних регіонах України, де компактно розселені різні національні спільноти. На думку українських учених (Н. Косарева, Л. Крицька, В. Поплужний), виключна роль у формуванні етнокультурної освіченості, культури міжнаціонального спілкування відводиться дитячому садку, школі, центрам культури національних меншин. Важливо навчити дітей розуміти й толерантно ставитися до представників іншої національності, віросповідання, культури.

Саме в етнічній культурі простежується лінія збереження зв'язку між поколіннями. Це дає підстави науковцям стверджувати, що етнічна культура – успадкований від предків комплекс господарського і соціального життя, матеріальної та духовної культури, які визначають стиль життя, виконують етноідентифікуючу роль, дають можливість виділити й протиставити себе іншим етносам.

¹¹ Кононко О. Л. (2003). *Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні* : науково-методичний посібник. К. «Дошкільне виховання». 243 с.

¹² Вершинина В.Н. (2004). *Поликультурное воспитание детей среднего и старшего дошкольного возраста*. Ростов. УИПКПРО. С. 189.

¹³ Бойченко В.В. (2003). *Ідея полікультурності у змісті національної освіти*. Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія. Вип. 177. № 3-4. С. 41.

Вже у перші роки життя дитини закладаються основи таких відчуттів і якостей характеру, які пов'язують її зі своїм історичним корінням, національним іменем та походженням, впливають на формування пам'яті родоvodu, любові до своїх батьків, народу, на зародження національної свідомості, почуття відданості Батьківщині. При цьому важливо пам'ятати, що національне (етнічне) і загальнолюдське – це взаємодоповнюючі аспекти; що національне не виключає загальнолюдського. Людина у своєму біологічному та духовному розвитку проходить процес від пізнання і засвоєння свого рідного, національного до загальнолюдського. Від роду до народу, нації і до світової спільноти – такий природний шлях становлення цивілізованої людини¹⁴.

Саме популяризація такої думки серед молодого покоління набула актуальності сьогодні в українському Подунав'ї (Південна Бессарабія, Буджак, південні райони Одеської області), де мешкають представники багатьох етнічних груп (болгари, молдавани, греки, євреї, роми, вірмени, албанці, гагаузи тощо). Тривалий час український народ, включаючи етнічні групи, був змушений відмовлятися від надбаних протягом багатьох віків традицій. Але здобуття незалежності Україною дало поштовх до національного, культурного та духовного відродження українського народу. Саме зараз гостро постала проблема відродження народної педагогічної спадщини усіх народів, які мешкають в Україні. Тому слід активно впроваджувати й розвивати дитячі садки на засадах української етнопедагогіки, враховуючи при цьому інтереси інших етнічних спільнот, які мешкають в регіоні, формувати етнокультурну компетентність дошкільників, що (за визначенням В. Бойченко), являє собою інтегративне утворення особистості дитини і включає мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та оцінний компоненти¹⁵.

На прикладі використання творів бессарабських митців – болгар за походженням, проаналізуємо можливості та перспективи використання засобів мистецтва для багатокультурного виховання старших дошкільників.

Важко не погодитися з думкою науковців про те, що «загальною особливістю менталітету жителів регіону стала національна та релігійна терпимість, відсутність конфліктів на етнічному ґрунті»¹⁶. Процес переселення до регіону представників різних етнічних груп призвів їх, з одного боку, до відриву від культурного ядра свого народу, а з іншого – до збереження своїх основ (мови, музики, художньої творчості, кухні тощо). Ці особливості знаходять відбиток у творчості місцевих художників. Один з них – Олександр Кара, етнічний болгарин, голова Ізмаїльської міської організації НСХУ, який народився у с. Нові Трояни серед нащадків болгарських колоністів Південної Бессарабії: працелюбних людей, що почитають й наслідують культурні традиції своєї історичної Батьківщини та глибоко поважають українську державність і культуру.

Творчі досягнення Олександра Кари знайшли відображення у більш ніж 20 персональних виставках та участі у понад 160 колективних заходах в Україні та за її межами. Він має дев'ять нагород за живопис і почесне звання Заслуженого художника України (2012). Візитівкою творчого доробку О. Кари вважається картина «Перша борозна» (2005). Задум картини «Перша борозна» виник під впливом проникливих рядків народної різдвяної пісні, створеної болгарськими переселенцями на південь Бессарабії, куди на початку XIX ст. вони втекли від турецького рабства.

«Важка праця перших переселенців з окультурення буджакського степу, – пише О. Кара в одній із своїх спеціальних публікацій, – який до того знав лише скотарство ногайських татар, спонукала їх звертатися з молитвами про допомогу до найбільш

¹⁴ Вершинина В.Н. (2004). *Поликультурное воспитание детей среднего и старшего дошкольного возраста*. Ростов. УИПКПРО. С. 189.

¹⁵ Бойченко В.В. (2003). *Ідея полікультурності у змісті національної освіти*. Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія. Вип. 177. № 3-4. С. 41.

¹⁶ Шевчук Т. (2016). *«Перша борозна» та «Ниті з минулого» (синтез мистецтв у картинах)*. «Образотворче мистецтво». № 1. С. 144-145.

шанованих християнських святих: Богородиці, святих Петра й Георгія і домислювати самого сина Божого за оралом. Так у народній уяві перших болгарських колоністів, які вірили у краще життя на новій землі, була змодельована сакральна місія, яку вони виконували, живучи з молитвою в душі й вірою в серці. В рядках не випадково згадується про чотири воли, запряжені для орання: менша кількість цих міцних тварин не впоралася би з завданням, адже за тих часів тверда земля Південної Бессарабії не знала плугу. У пісні роги волів були прикрашені сріблом, у ротах містилося золоте приладдя, адже саме від них залежав добробут і майбутнє процвітання на той момент дикого краю»¹⁷. Так, під впливом народної болгарської пісні й виник задум картини. Розповідь про важку долю перших болгарських переселенців з адаптованим (для дошкільників) аналізом картини здатна різностороннє і підсилено емоційно вплинути на дітей.

Інша робота О. Кари – картина «Ниті з минулого» також може бути використана для демонстрації дітям старшого дошкільного віку. Сюжет картини – традиційні цінності сільського буття: дім, вікно, квітка, подвір'я, дерево, гніздо лелеки. На передньому плані розташовані численні приладдя для ткацтва: ткацький станок, прядка, мотовилка й ін. «В умовному зрізі будинку бачимо працюючу за ткацтвом жінку у бездоганно білосніжному вбранні з національними елементами, господарку-берегиню домашнього осередку, над домом якої вітає янгол як символ покровительства її споконвічній справі, осяяній відчуттям гармонії. Нитки ткацького верстату гіперболізовано тягнуться з місця зовні, викликаючи в уяві паралель з загадковими античними богинями (парки/мойри), в руках яких знаходилися ниті людських дол. Чиї долі перебувають в руках цієї жінки? Це долі членів її родини, які вона оберігає своєю невпинною працею, створюючи в домі атмосферу добробуту, спокою й заможності»¹⁸. «Ниті з минулого», – зазначає професорка Т. Шевчук, – відображають світ вишуканої, зробленої з любов'ю і особистісне орієнтованої домашньої праці, світлом якої було пронизане життя людей»¹⁹. На полотнах Олександра Кари відображено дух і моральну чистоту народу. За переконанням митця, усвідомлення краси простої сільської праці перетворює нас у людей, упевнених у доброті світу й дарує відчуття затишку та спокою.

Яскравою постаттю сучасного образотворчого живопису Буджака є Катерина Лемешева²⁰. Полотна художниці несуть неабиякий заряд позитиву, казкової чарівності. Провідними в її творчості стали мотиви дива, сну, кохання, покровительства ангелів та ангелоподібних істот (берегиня, хоронителька снів, богиня рівноваги, зими тощо). Модель художнього простору Катерини Лемешевой насичена архетипами дерева, місяця, птаха, крилатого коня, зимових візерунків, граната, груш. Всі ці образи будуть зрозумілими та чарівними для дітей старшого дошкільного віку. Картини інших бессарабських художників, сюжети яких відображають побут й обрядові свята, демонструють вагомість традиційних цінностей звичайної людини у менталітеті жителів краю, домінування в культурі регіону обцинних цінностей і колективної етики («Бессарабське весілля» О. Андрєва-Сичова, «Бессарабське застілля» А. Ципа, «Сільські музики» Д. Дьошин). Знайомство дітей старшого дошкільного віку з картинами бессарабських художників сприятиме їх подорожі в оптимістичний кольоровий світ; упізнанню мотивів єдності людини і природи, світу і гармонії співіснування; любові жителів цього краю до своєї землі.

Доброзичливе ставлення до людини іншої раси, етнічної й конфесійної групи формується з урахуванням трьох компонентів: пізнавального, емоційного й

¹⁷ Кара О. *Картина «Перша борозна» як художнє втілення фольклору бессарабських болгар*. Дунайські наукові читання: європейський вимір і регіональний контекст: Матеріали міжнародної науково-практич. конференції, присвяченої 75-річчю ІДГУ. Т. І. Ізмаїл: РВЦ ІДГУ, СМІЛ. С. 214.

¹⁸ Шевчук Т. (2016). «Перша борозна» та «Ниті з минулого» (синтез мистецтв у картинах). «Образотворче мистецтво». № 1. С. 144-145.

¹⁹ Шевчук Т. (2018). *Культурний код сучасного образотворчого мистецтва Буджака*. Колективна монографія «Історія і цивілізація Нижнього Дунаю». Браїла. Музей Кароля І. С. 401.

²⁰ Лемешева Катерина. Персональний сайт: <http://lemesheva.com>

поведінкового²¹. З метою ознайомлення дітей з традиціями і сучасною культурою людей, що живуть в українському Подунав'ї, слід ознайомити дітей з тим, як прикрашали свій будинок, посуд, одяг, меблі основні етнічні представників нашого краю. Національні особливості народних промыслів яскраво виявляються в художніх ремеслах: вишивці, гончарному виробництві, плетінні, різьбі по дереву. Діти середньої та старшої групи можуть відтворювати побачені елементи в своїй роботі на заняттях з художньої праці, ліплення, малювання. Цікавою темою для заняття, елементів свят та розваг можуть стати кулінарні уподобання людей, що мешкають в Південній Бессарабії. Це сприятиме усвідомленню того, що незважаючи на відмінності, між звичаями, обрядами, кулінарними уподобаннями етнічних груп українського Подунав'я, між ними є багато спільного.

Висновки. Формування першооснов багатокультурної освіти старших дошкільників на сьогодні є одним з пріоритетних завдань сучасної системи виховання. Натомість практика доводить, що ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з культурними традиціями етнічних груп Подунав'я в дитячих садках здійснюється епізодично та в обмеженому обсязі, що, перш за все, зумовлено відсутністю науково-методичних орієнтирів, необізнаністю вихователів з цієї проблеми. Шести-семирічні представники українського, болгарського, молдовського, албанського населення українського Подунав'я недостатньо обізнані з народними святами, звичаями, обрядами, побутовими традиціями своїх пращурів, що свідчить про доцільність проведення етнокультурної роботи з дітьми дошкільного віку. Методика формування етнокультурної компетентності, як складової багатокультурної освіти дітей дошкільного віку, на сьогодні відсутня. Серед можливих шляхів формування першооснов багатокультурної освіти дітей дошкільного віку нам видаються такі: організацію екскурсій до краєзнавчих, художніх музеїв регіону; проведення театралізованих культурно-виховних заходів, пов'язаних зі святкуванням різноманітних свят народного календаря різних етнічних груп українського Подунав'я; впровадження у навчально-виховний процес дитячого садка програми етнокультурного виховання дітей дошкільного віку; консультації батьків щодо етнокультурної просвіти, виховання етнічної толерантності, проведення семінарів-практикумів для вихователів з метою їх ознайомлення з ужитковим мистецтвом національних груп українського Подунав'я тощо. Ми поділяємо позицію науковців про те, що «мультикультурність не просто стає основою функціонування місцевих традицій, це органічне співіснування різних варіантів етнічного досвіду набуває космополітичних ознак єдності у множинності; колективну пам'ять регіонального соціуму збагачує міфопоетичний зв'язок з прабатьківщинами різних народів»²².

Відтак, перспективи подальшого наукового пошуку вбачаємо в обґрунтуванні моделі, як педагогічної системи, розвитку у старших дошкільників першооснов полікультурної компетентності.

²¹ Рого Г. І. (2014). *Полікультурне виховання та формування етнічної толерантності дітей в дошкільному навчально-виховному закладі*. Закарпатській інститут післядипломної педагогічної освіти. URL: <http://www.alibest.ru>

²² Шевчук Т. (2018). *Культурний код сучасного образотворчого мистецтва Буджаса*. Колективна монографія «Історія і цивілізація Нижнього Дунаю». Браїла. Музей Кароля I. С. 401.

Література

- Бахов І.С. *Тенденції розвитку полікультурної освіти у професійній підготовці фахівців Канади і США (друга половина XX – початок XXI ст.)*. Автореферат дис. на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. К., 2017. 43 с.
- Богущ А. М., Лисенко Н. В. *Українське народознавство в дошкільному закладі*. К., 2002.
- Бойченко В.В. *Ідея полікультурності у змісті національної освіти*. Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія. Вип. 177. 2003. № 3-4. С. 40-44.
- Ваганова Н.А. *Розвиток естетичного художнього сприймання в дошкільному віці*. Актуальні проблеми психології. 2010. Т.12. Психологія творчості. Вип. 15. Частина 1. С. 69-75.
- Добощ О.М. *Підготовка майбутніх вихователів дошкільця до формування етичних основ особистості вихованців*. Педагогічний дискурс: зб. наук. Пр. 2012. Вип. 13. С. 84-86.
- Заслуженюк В. С., Присакар В. В. *Формування в школярів культури міжнаціонального спілкування*. Педагогіка і психологія. 1999. № 1. С. 14-18.
- Ігнатенко П. Р. *Виховання громадянина: психолого-педагогічний та народознавчий аспекти* : навчально-методичний посібник К. ІЗМН, 1997. 252 с.
- Кара О. *Картина «Перша борозна» як художнє втілення фольклору бессарабських болгар*. Дунайські наукові читання: європейський вимір і регіональний контекст: Матеріали міжнародної науково-практич. конференції, присвяченої 75-річчю ІДГУ. Т. І. Ізмаїл: РВЦ ІДГУ, СМІЛ. С. 214-216.
- Кононко О. Л. *Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні* : науково-методичний посібник К. «Дошкільне виховання». 2003. 243 с.
- Лемешева, Катерина. Персональний сайт. URL: <http://lemesheva.com>
- Вершинина В.Н. *Поликультурное воспитание детей среднего и старшего дошкольного возраста* Ростов. УИПКПРО. 2004. 406 с.
- Рего Г. І. *Полікультурне виховання та формування етнічної толерантності дітей в дошкільному навчально-виховному закладі*. Закарпатській інститут післядипломної педагогічної освіти. 2014. URL: <http://www.alibest.ru>
- Романюк К. *Досвід формування міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку в США*. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки. 2012. № 7. С. 225-234.
- Українське народознавство: Мій рідний край, моя земля* / уклад. А. М. Богущ, Г. І. Григоренко, В. О. Інжестойкова та ін. Запоріжжя. Просвіта. 1993. 79 с.
- Фатма Каразоглю (Геділ). *Полікультурне виховання дошкільників в умовах сучасного освітнього простору*. Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. № 2(53). 2016. С. 83-87.
- Черепанова С.Б. *Полікультурне виховання як процес формування толерантності засобами світового фольклору у дітей дошкільного віку*. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки. 2015. Вип. 67. С. 217-220.
- Шевчук Т. *Культурний код сучасного образотворчого мистецтва Буджака*. Колективна монографія «Історія і цивілізація Нижнього Дунаю». Браїла. Музей Кароля І. 2018. С.401.
- Шевчук Т. *«Перша борозна» та «Ниті з минулого» (синтез мистецтв у картинах)*. «Образотворче мистецтво». № 1, 2016. С. 144-145.
- Шульга Л. М. *Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання*. К., 1995.

REFERENCES

- Bakhov I.S. Tendentsii rozvytku polikulturnoi osvity u profesiinii pidhotovtsi fakhivtsiv Kanady i SShA (druha polovyna XX – pochatok XXI st.). Avtoreferat dys. na zdobuttia naukovoho stupenia doktora pedahohichnykh nauk. K.2017. 43 s.
- Bohush A. M., Lysenko N. V. Ukrainske narodoznavstvo v doshkilnomu zakladi. K., 2002.
- Boichenko V.V. Ideia polikulturnosti u zmisti natsionalnoi osvity. Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Pedahohika ta psykholohiia. Vyp. 177. 2003. № 3-4. S. 40-44.
- Vahanova N.A. Rozvytok estetychnoho khudozhnogo spryimannia v doshkilnomu vitsi. Aktualni problemy psykholohii. 2010. T.12. Psykholohiia tvorchosti. Vyp. 15. Chastyna 1. S. 69-75.
- Dobosh O.M. Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv doshkillia do formuvannia etychnykh osnov osobystosti vykhovantsiv. Pedahohichni dyskurs: zb. nauk. Pr. 2012. Vyp. 13. S. 84-86.
- Zasluzheniuk V. S., Prysakar V. V. Formuvannia v shkoliariv kultury mizhnatsionalnogo spilkuvannia. Pedahohika i psykholohiia. 1999. № 1. S. 14-18.
- Ihnatenko P. R. Vykhovannia hromadianyna: psykholoho-pedahohichni ta narodoznavchiy aspekty : navchalno-metodychnyi posibnyk / P. R. Ihnatenko, V. L. Popluzhnyi, N. I. Kosarieva, L. V. Krytska. K. IZMN, 1997. 252 s.
- Kara O. Kartyna «Persha borozna» yak khudozhnie vtilennia folkloru bessarabskykh bolhar. Dunaiski naukovyi chytannia: yevropeyskyi vymir i rehionalnyi kontekst: Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktych. konferentsii, prysviachenoj 75-richchiu IDHU. T. I. Izmail: RVTs IDHU, SMYL. S. 214-216.
- Komentar do Bazovoho komponenta doshkilnoi osvity v Ukraini : naukovo-metodychnyi posibnyk / za red. O. L. Kononko. K. «Doshkilne vykhovannia». 2003. 243 s.
- Lemesheva, Kateryna. Personalnyi sait: <http://lemesheva.com>
- Polykulturnoe vospityanye detei sredneho y starshoho doshkolnogo vozrasta / pod red. V.N. Vershynyna. Rostov. UYPKPRO. 2004. 406 s.
- Reho H. I. Polikulture vykhovannia ta formuvannia etnichnoi tolerantnosti ditei v doshkilnomu navchalno-vykhovnomu zakladi. Zakarpatskii instytut pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity. 2014. - Rezhym dostupu - <http://www.alibest.ru>
- Romaniuk K. Dosvid formuvannia mizhetnichnoi tolerantnosti ditei starshoho doshkilnogo viku v SShA. Visnyk Luhanskoho natsionalnogo universytetu im. T. Shevchenka. Pedahohichni nauky. 2012. № 7. S. 225-234.
- Ukrainske narodoznavstvo: Mii ridnyi kraï, moia zemlia / uklad. A. M. Bohush, H. I. Hryhorenko, V. O. Inzhestoikova ta in. Zaporizhzhia. Prosvita. 1993. 79 s.
- Fatma Karazohliu (Hedil). Polikulture vykhovannia doshkilnykiv v umovakh suchasnoho osvitnoho prostoru. Naukovyi visnyk MNU imeni V.O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky. № 2(53). 2016. S. 83-87.
- Cherepanova S.B. Polikulture vykhovannia yak protses formuvannia tolerantnosti zasobamy svitovoho folkloru u ditei doshkilnogo viku. Zbirnyk naukovykh prats Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Pedahohichni nauky. 2015. Vyp. 67. S. 217-220.
- Shevchuk T. Kulturnyi kod suchasnoho obrazotvorchoho mystetstva Budzhaka. Kolektyvna monohrafiia «Istoriia i tsyvilizatsiia Nyzhnoho Dunaiu». Braila. Muzei Karolia I. 2018. S.401.
- Shevchuk T. «Persha borozna» ta «Nyti z mynuloho» (syntez mystetstv u kartynakh). «Obrazotvorche mystetstvo». № 1, 2016. S. 144-145.
- Shulha L. M. Rozvytok tvorchykh zdibnostei ditei doshkilnogo viku na zaniattiakh z maliuvannia. K., 1995.

Bashly N. Use of art means for the formation of the first bases of multicultural education of the older kindergarten (example of Bessarabia artists' works)

The article is devoted to the issues of using arts to form the basis of multicultural education for senior preschoolers. The concepts of ethnic and aesthetic education of preschool children are analyzed, their importance for patriotic education of the future citizen of the state is proved. Particular attention is paid to the analysis of the method of using works by Bessarabian artists to activate certain aspects of ethnic education, which is one of the key principles of multicultural education.

The method of forming ethno-cultural competence as a component of multicultural education of preschool children is currently absent. Among the possible ways of forming the foundations of multicultural education of preschool children, we find the following: organization of excursions to local lore, art museums in the region; conducting theatrical cultural and educational events related to the celebration of various holidays of the national calendar of different ethnic groups of the Ukrainian Danube region; introduction into the educational process of kindergarten the program of ethno-cultural education of preschool children; Parents' consultations on ethno-cultural education, education of ethnic tolerance, seminars for educators to familiarize them with the applied arts of national groups of the Ukrainian Danube region and so on. We share the view of scholars that «multiculturalism not only becomes the basis of the functioning of local traditions; the collective memory of the regional society is enriched by the mythopoetic connection with the ancestral homeland of different peoples».

The refore, we see the prospects for further scientific research in the substantiation of the model, as a pedagogical system, in the development of the first principles of multicultural competence in senior preschoolers.

Key words: *art, senior preschoolers, multiculturalism, ethnocultural education.*